

Везе Црне Горе са Русијом од друге половине XVI вијека до данас

(3)

Владика Петар I, иако тешка срца, помагао је Требјешанима у њиховој тежњи и сталним молбама руској влади да се преселе у Русију. Тешка срца због тога што су Требјешани били његово сигурно и потпуно упориште „у турској крајини око Оногошта“ и што га никад нијесу изневјерили ни у једном плану за борбу против Турака на тој страни. Али, он им није могао помоћи да их насели негдје у Црној Гори, па „обрван чувством милосрдија“ све је чинио да им олакша сеобу у Русију. Требјешани су се испред турске освете склонили у Брда и отуда су и даље стално нападали на Турке. За то вријеме они су, и поред огромних сметњи, били у сталној вези са руским конзулом у Дубровнику. Требјешки главар сердар Малиша тада је често истицао у писмима руском конзулу и црногорском владици да „тијела Требјешана само пребивају на турској земљи, а мисли и срца од онда, када су изгубили своје завичајно прибјежиште, свагда су се преносила и жељела живјети у областима благочестивих руских царева, могућствених покровитеља православља“. ¹⁾ У молби коју су упутили владици Петру I Требјешани су писали: „Духом и љубављу толико смо привржени и обвезани силној, православној и непобједивој императрици сверосијској и толико смо сједињени срцима, да смо за славу и вијенац њен императорски у потребном случају готови са свом вољом и могућношћу силе наше жртвовати и служити у свакој вјерности без поштеђења живота свога“. ²⁾

Руска влада је најзад прихватила молбу Требјешана и одлучила да неколико њихових породица пресели у Русију и то само оне које су биле у „највећој крвној завади са Турцима, па им више нема мјеста на огњишту прадједовском“. Али, да би то она успјешно извела била јој је нужна помоћ црногорског владике Петра I. Црногорски владика се у почетку одлучно опирао сељењу Требјешана у Русију, али је на њихову молбу и молбу руског конзула

¹⁾ „Казивања старих Требјешана“, стр. 55.

²⁾ Исти спис, стр. 55—56.

попустио и пристао да им помогне колико год буде могао. Руски изасланик Марко Константиновић Ивелић, по савјету руског конзула у Дубровнику, обратио се владици Петру I са молбом да преко пограничних главара дође некако у везу са никшићким Турцима и да се са њима споразумије о несметаном прелазу Требјешана преко њихове територије до Рисна, гдје треба да се укрцају за Русију. Владика је пристао на ово само под условом да се у томе послу ангажује и проф Ивелић, који треба да пође у погранична црногорска племена и да отуда заједно са одређеним главарима припреми преговоре са Турцима.

Са Турцима у Никшићу није било тешко постићи споразум да пропусте Требјешане, јер су им они били „најнемирије легло осика од свих Брђана”, како су говорили, па да би се ослободили њих радо су примили интервенцију владике Петра I и руског изасланика и за кратко вријеме пристали на споразум. По споразуму, Турци су пристали да пошаљу у Рисан четрнаест најугледнијих Турака у Никшићу, као гаранцију и као добровољно таоштво да се Требјешанима неће ништа десити приликом прелаза преко турске територије. И „двадесет и два семејства Требјешана, рјешивши се ићи у Русију, кренули су се из Левишта 23, и путујући преко Лукавица, испод Требјесе и испод Оногшта, на Трубјелу и Грахово, дошли у Рисан 29 јунија“.³⁾ Ту их је чекао брод да их превезе у Русију.

Владика Петар I, чим је дознао да су Требјешани стигли у Рисан, послао им је преко профа Ивелића поздрав и писмо, у коме је, између осталог, писао: „Посилаја всјем вам архипастирскоје благословеније, сердечно желају, да ви бог дарује срећно и безбједно путешествије и желајемо постигнути благополучије“.⁴⁾ У почетку октобра 1804 год. Требјешани су стигли у Одесу и последије краћег времена добили земљу у околини Одесе и ту се стално настанили.

Руска влада је рачунала да ће оваквим присним везама са брђанским племенима постићи двоје: прво, да ће их увијек моћи искористити у реализовању својих важних планова на Балкану и друго, да изглади свој спор са црногорским владиком и главарима до кога је, несумњиво, дошло кривицом руске владе и утјудјених људи на двору, како је отворено признавао руски посланик у Бечу. Црна Гора је у плановима Русије у блиској будућности имала да одигра врло важну улогу, а нарочито у противфранцуским акцијама на Јужном Јадрану до којих је морало доћи с обзиром на грозничаву активност Француске у интригама против Русије. Црногор-

³⁾ „Казивања старих Требјешана“, стр. 26.

⁴⁾ Исти спис, стр. 27.

ски владика је искрено волио Русију исто као и његов народ и вјеровало је да ће помоћу ње остварити план да присаједини Боку Црној Гори и да брђанска племена отргне од Турске и придобије за једну замашнију борбу против вјековног утњетача. На то га је потстицала и ослободилачка борба српског народа у Београдском пашалуку и он је стално био у вези са Вождом и српским народним старјешинама. Аустрија је са неповјерењем пратила активност владике Петра I, а нарочито у Боки, гдје је народ отворено изражавао мржњу против Аустрије. Аустријски агенти стално сумњиче и оптужују владика Петра као „непоправљивог руског човјека и крвног непријатеља Аустрије“ и све чине да му поткопају углед у народу Црне Горе и Боке и да, не бирајући средства, интригирају против њега преко својих повјерљивих људи на руском двору. Бечка влада је стварала план да отстрани владика Петра из Црне Горе и на његово мјесто постави неког свог човјека, којих је било међу црногорским главарима. Тако се бечка влада нашла у интригама против Петра I на истој линији на којој је била и руска влада још отприје, гдје неповјерење према њему никако није попуштало још онда када је он спражарно протјеран из Русије. Као најопаснији интригант против владике Петра I истицао се гроф Ивелић. Ивелић је послат из Русије у Котор са задатком да ухвати Владика и да га спражарно спроведе у Сибир „као француског човјека, који је продао Црну Гору за милост цара Наполеона“. У вези са том његовом мисијом, аустриски генерал Рукавина, коме је све то било познато, јавља бечкој влади, између осталог, и ово: „Потписани мисли да би хапшење и уклањање митрополита Петровића и његовог главног савјетника опата Долчија из Црне Горе било врло корисно, када би се ове личности нашле на територији Његовог величанства и ако би их царска руска влада од нас захтијевала, мислимо да би тај захтјев требало помоћи на све могуће начине, јер смо и ми с наше стране имали доста прилика да се с правом жалимо против тога митрополита и његовог савјетника и да га у Петербургу претставимо као бундију са плановима који далеко шибају“.⁵⁾ Тако је у Боки започела једна крупна руско-аустриска акција против владике Петра, али је она била све друго више од обичне акције против личности црногорског владике Петра I. Наиме, ту се радило о руским и аустриским плановима, који су у суштини били потпуно супротни и непријатељски, око утицаја у Црној Гори, али што је најинтересантније у тој читавој ствари, тренутно су се и једни и други нашли на истој линији, јер су и Руси и Аустријанци, сваки са своје стране, сматрали да им владика Петар I смета у реализовању тих планова.

⁵⁾ Duchan Lekitch: La politique extérieure de Pierre I Petrovitch, p.137.

Скорашњи догађаји су показали и стално сви догађаји за читаво вријеме владиковања Петра I да Руси нијесу имали разлога да страхују од црногорског владике, па, ма да су то добро знали, нијесу још задуго прекидали са непријатељском активношћу против њега. Ивелић је заједно са огорченим владичиним непријатељем архимандритом Вучетићем стално у Котору стварао план како да домаћу владикау Петра и да га за свагда отстрани из Црне Горе.

Владици Петру I и Црногорцима било је јасно шта хоће ови интриганти и шта желе помоћу њих да постигну Русија и Аустрија. Из писама која су ова двојица писали црногорским главарима, из клевета и пакосних подметака којима су се служили том приликом и из неких повјерљивих извјештаја из Русије до којих је владика Петар успио да дође, било је јасно да проф Марко Ивелић жели да постане кнез или гувернер Црне Горе, а архимандрит Вучетић да задржи „духовну“, владичанску власт. У томе су се они већ били споразумјели. Само је ту по сриједи била једна друга ствар, за коју тада, по свој прилици, није знала руска влада, јер да је знала, мало је вјероватно да би се за тако нешто заузимала. Наиме, архимандрит Вучетић, који је стајао изванредно добро код руских владајућих кругова и руског синода, био је врло вјешто камуфлирани шпијун двојице носилаца аустријске политике: цара и министра спољних послова бечке владе. Преко њега бечка влада је добро знала све тајне планове Русије и отуда, највјероватније, и жеља Беча да се у тој ситуацији нађе на истој линији са Русијом у односу на Црну Гору, како би постигла да поред Ивелића, руског повјерљивог човјека, пропура и свога човјека — архимандрита Вучетића — и на тај начин да осигура своје позиције у Црној Гори. Успјех Аустрије у томе случају био би већи него успјех Русије. Јер, Аустрија је знала да Црногорци много више цијене владичанску власт него свјетовну, која је дотад била оличена у гувернадурству, и да ће народни главари радије да се купе око владике него око кнеза или гувернадуре. Оно што тада није знала руска влада, знао је црногорски владика и вјешто, до танчина, прозreo је и открио праве планове бечке владе и суштину свих интрига Ивелића и Вучетића. Са тога становишта су се и односили према њима и према Русији и Аустрији које су их помагале. Владика Петар I држао је стално на окупу народне главаре и вијећао са њима о стању у коме се, без икакве њихове кривице, нашла Црна Гора. Шпијун Вучетић није им задавао много бригае, јер су знали да ће Русија кад-тад открити његову издају, али им је задавао брига проф Ивелић, за кога су знали да има добрих веза са руским двором, па су свим расположивим средствима радили да га наговоре да дође у Црну Го-

ру и да се одвоји од Вучетића. Тада су му послали у Котор једно писмо, датирано 6 марта 1804 г., у коме је „Црногорско управитељство“ изразило чуђење шта ће он у Котору и да ту, одакле су се стално плеле интриге против њега и Црногораца, не може ништа друго да чује „до лажи највишег степена, које су код њих укорењене“. Скрећу му пажњу на то да аустриске власти мрзе Владика и његов народ због тога „што ниједно хтјели подврћи се њиховом двору“ и одлучно настављају даље у писму: „Ми се не бисмо никада на то сагласили (тј. да се подвргну аустријским властима — Ј. Ј.) у овим нашим обиталиштима, гдје немамо богатог изобиља, осим пожелане чоеству слободе, коју су наши праједови сопственим својим мужеством и ратоборством и предрагом крвљу прибавили и ми исту сад бранимо да је не изгубимо, јер ако изгубимо слободу, не жалимо и живот изгубити, који је најмилији чоеку“.⁶⁾ У том истом писму на име грофа Ивелића Владика и главари пишу о Вучетићу, али тек само узгред, при крају писма, као да их се он много не личе. По тону и садржини тога дијела писма јасно се види да Владика са главарима хоће да раокринка тога интриганта, да му убију сваки углед код народа у Боки и у очима његовог сапутника и пријатеља. Они истичу: „Није нам познат садашњи долазак Стевана Вучетића, који се појавио у аустриском граду Котору, какве су његове намјере односително на наш народ, јер видимо да он народ к себи призива, као што његова писма, тајним начином у народ послана, свједоче, јер су нама у руке дошла. Из истих увиђамо лажљиви, смутљиви, непријатељски и отровни дух Вучетића. Достојанство којим се користи добио је од нашег великог господина митрополита Петра Петровића, који га је, по својој благосклоности узео под своје покровитељство, добјежао будући из провинције Грбља, тад млетачкој а сада ћесарокраљевској држави припадајуће. Правитељство млетачко хтјело је да учинена злочинства Вучетића најстиднијом смрти казни; зато видите преступника и зликовца Вучетића каква је стидна и боломрска хуљења на наш народ и нашег опште љубљеног архипастира, а његовог особитог добродетеља, навукао. Републици је учињено преступак издајнички, а нашему опечеству клевете, овај бјегунац и изрод рода чоечјег и зато вама као руском генералу и кавалеру о више писаноме с почитанијем објављујемо да ће корисне и истинит сходне мјере употребити, будући смо намјерили убрзо од нашега народа отпрати посланика њ. ц. величанству самодршцу цијеле Русије, ради приказивања о садашњем нашем новоуређеном поретку мира и слоге у народу и о осталим догађајима, који су се

⁶⁾ Мелаковић, Историја Црне Горе, стр. 124—125.

овдје збивали“.⁷⁾ И да би му потпуно убио углед и као „руском изасланику“, претенденту на владичанску столицу и интриганту, Владика са главарима пише посебно писмо — посланицу Бокељима, у коме га раскринкава и оптужује, а истовремено, на крају писма, лишава га свих црквених послова и баца на њега проклетство у име цркве у Црној Гори. У томе писму — посланици Владика, између осталог, пише: „Будући се Вучетић открио јавним издајником и непријатељем цијелога народа нашега, не престаје различитим начинима и дан и ноћ уносити у нашу земљу превелике смутње и неслоге, за разорити наш општени мир и тишину и за наострити крвави меч од междусобне рати, који сам ја последије много мога труда након шеснаест годиштах, при помоћи с благородном браћом главарима, затупио. Тога ради он — Вучетић — самозвани Вукотић, по сили закона црквенијех, властију ми од бога даноју, лишајет сја и јест лишен архимандритскога звања, такођер свештеничкога, дјаконскога и подјаконскога и калуђерскога чијна на такви начин, да он уподобивши се Јуди предатељу, оглашен злодјеј, остаје по данас извржен између свјаштченичкога реда и дружества, свезан вјечним проклетством јако законпреступник и јавни возмутитељ народни“.⁸⁾

Владика Петар I са главарима одлучио је да енергично иступи против такве политике руских владајућих крутова према Црној Гори и њеном „правитељству“ и да одбије од себе све клевете, да је, тобоже, предао Црну Гору Французима и да се ставио под њихову заштиту. Али, препознати се са руским изасланицима, које он није сматрао достојним да говоре у име Русије, више није хтио, него је одлучио да се обрати директно руском цару и руском синоду, да им изнесе „право лице царских емисара Ивелића и Вучетића“ и да са њима расправи читави спор. У тој намјери „Правитељство Црне Горе“ обратило се писмом цару, 1 маја 1804 г., а истовремено и руској Колегији иностранијех послова. У писму, које су потписали сви црногорски главари на челу са гувернадуром Радоњићем, Црногорско правитељство одриче свако право Ивелићу да као царски изасланик општи са Црногорцима, јер „Ивелић је добро познат Црногорцима још од 1788 године, кад их је увео у рат, а сам побјегао и обмануо руски двор и Црногорце, који су узалудно крв своју пролијевали“. Због тога они истичу да од њега више неће да примају никаква царска наређења, „нити ће у ма какве важне послове улазити осим под руководством:

⁷⁾ Медаковић, Историја Црне Горе, стр. 125.

⁸⁾ Медаковић, Историја Црне Горе, стр. 127.

свога Владике, коме генерал Ивелић неће да објави разглашено благополучије за народ Црногорски“.

Нарочито оштар тон писма, које је упућено руском синоду, свједочи да Црногорско правитељство неће да подноси да ма ко са стране буде господар у његовој кући. У томе писму, које је упућено као одговор на захтјев синода да се Владика ухвати и спроведе у Сибир, пишу: „Наш митрополит није никада био под заповиједи руског синода, него само под покровитељством вашег императорског величанства и то под моралним и тако до сада нијесмо били ни од кога брањени, него мјесто силне одбране, силно гоњеније почињемо трпјети. Свети синод нема никаква права над архијерејима, којиј нијесу њему подвласни, изван предјела рускијех граница гдје је њихова власт, те према овоме с нашим архипастиром никаква посла нема... По више писаницај опстајатељствима кроз генерала Ивелића, без дотова нашег архипастира, на његове ријечи ослонити се сумњамо, а он неће да посредством нашег архипастира објави заповиједи и располагања вашег императорског величанства. Премилостиви господару, ради дознавања истиног нашег бића, најмилостивије благоизволите послати савјесног посланика и то рођеног Руса, који ће саму истину виђети и преставити вашем царском величанству“⁹⁾.

За вријеме док се чекао одговор од руске владе и синода на ово писмо, Владика са главарима је обратио нарочиту пажњу на кретање и интриге Ивелића и Вучетића. Сва његова настојања су ишла на то да доведе Ивелића на Цетиње и да ту пред скупштином народних главара прочита царска писма која је имао код себе и изнесе све отворено због чега оптужује Владика. Али, Ивелић и Вучетић су чак појачавали непријатељску пропаганду против њега и стално истицали да тако чине по наређењу руског цара који Владика не трпи „из више разлога“. Они су умножавали писма руског цара, нарочито она од синода, и уручивали их повјерљивим путем неким главарима, све у намери да доведу до расцјела између Владике и главара. У вези са оваквом пропагандом, а нарочито кивни на лажи и измишљотине руског синода, главари опет одлучују да се састану и да одговоре Ивелићу, да му још једном потврде своју једнодушност и потпуно повјерење према своме Владици. То им је било потребно и ради тога што су се често проносиле вијести у Боки и Црној Гори да Владика више нема онога угледа међу главарима и у народу који је прије имао и да га најмоћнији главари остављају и прелазе на страну његових непријатеља. То писмо, које је било одговор свих главара на про-

⁹⁾ Медаковић: Историја Црне Горе, стр. 154

паганду клеветника и лажи руског синода, датирано је 3 јула 1804 године и у њему главари истичу, између осталог, и ово: „Не чудимо се да је цвјетајућа благочестијем руска империја у својим предјелима кроз многе вјекове помоћу божје силе налазећи се у таквом опширном положају Европе, ће множество милиона народа са цвјетајућијем наукама, с великим трудом и трошковима својих јех самодржаца у садање благостојање, приведено, но је нама горскијема обитатељима за чудо што св. руски синод простира своју власт по свима крајевима свијета и почео је истраживати по начину у Русији уведеноме — изискивати благо уређење од неподвластнијех архијереја св. руском синоду, а камо ли ми гдје је неудобност и без средстава, да може бити таково благочестије као што је у Русији, гдје нема власти, гдје нема управе судјејске, гдје нема учјоница и томе подобног. Пуштимо свете оце руске нека погледају на прошло стање њихове пастве у каквом се положају иа благом поретку од времена Петра Великог налазило; какав је кукољ израстао који ни данас истребљен није, овђе премда нема веће просвјете, опет по крајњој мјери нема никаквијех јереси, него сама православна вјера у Исуса Христа источно — грчко илиричска сушествује Св. синод мисли да и овђе има наш архијереј величије као и у Русији, на позлаћенијем колима са славом и луксузом возају се на упрегнутијем колима, имају времена да се у само светом служењу упражњавају. Но, овђе није тако, него пјешнице велике стрменице с крвавим потом сваки пут прелазити Премда наши манастири и немају много калуђера, но према снаге којом се издржавају, опет их је доста. Ми смо слушали да и у Русији у неке епархије манастири су опустјели и у жалосном се стању находе и још ће благочестијем и наукама руска империја цвјета, а калуђери су излињали као овце без хране и са тијем је чудновато да св. синодални оци у својој пастви не увиђају недодатке, а у туђој пастви виде несавршенство Докле буде у Русији православна вјера остаћемо јој на вијеки вјерни и уордни, но с тим уговором што ми у поданство као други у унутрашњости Русије живјећи житељи ступити не желимо и слободу, предцима нашим присвојену, до саме крајности бранићемо и радији смо с мачем у руци умријети, него ли срамном ропству и једној сили предати се Ступивши у наше предјеле шћели сте оставити под заговор нашег архијереја и не будући руски поданик, да би сте га на суд синодални повукли. Ми нашег архијереја нећемо пуштити да би ико над њим триумфирао и судио. Када би он у чему преступио и био крив као што је неправедно оклеветан, ми би смо му могли и судити не као архијереју, него као најпоштенијем грађа-

нину међу нама . . . Ви сте жељели, као што се види, најприје удаљити наше доброг архипастира, највјернијег нашем отачаству и најусрднијег вашем царском величанству самодржцу рускоме, да би преко наше воље и жеље ниткова и клеветника нашег отачества, нашега злотвора Вучетића, за нашега архипастира поставили, а да бисте народ својој заповиједи подвргли, као што нам ви кажете. А ми народ црногорски и брдски цијели добро познајемо да нам и не кажете да за нас не би ни слава, ни чест, ни срећа посљедовала које ви нама обећавате. Ми у прошлог посљедовања увиђамо да ако бисмо се на ваша увјеравања и страшне заклетве ослонили, то би били одиста преварени као и прије и била би за наш народ посљедња ваша лаж и много злосрећнија од прве. Поради тога ми вас с таквим предметом у наше предјеле пуштити нећемо, ни заповиједи, ни располагања примити не можемо . . . па вас једногласно молимо да нас оставите без свакијех јавнијех и тајнијех интрига на миру, а ми при свагдашњој вјерности руском пријестолу остајемо непоколебими у очекивању једног од рускијех дворјана поради извиђања и претстављања премилостивоме цару истине од које се ви удаљавате“.¹⁰⁾

Владика са главарима је добро знао да ово писмо које су послали Ивелићу неће стићи у Петроград него само у изопаченом облику, само онолико колико ће још више нашкодити Црној Гори, па су на истој скупштини написали и још једно писмо за рускога цара. У њему се главари и Владика жале цару што их је Русија потпуно заборавила и одгурнула од себе без њихове кривице, па га моле да он рјешити тај спор „правично и племенито“. На крају писма они сасвим одлучно закључују: „Ми народ црногорски и брдски нијесмо никада имали међу нама и над нама страног повелитеља послје нашега херцога Црнојевића, па га ми сада никако имати не желимо, а нарочито не ђенерала Ивелића, који нам је добро познат“.

Међународни догађаји натјеривали су руску владу да побољша своје односе са Црном Гором. Русија се бојала од француског искрцавања у Боку, па је сматрала да би јој Црна Гора могла постати врло значајна. Најме, имала је план да од Црне Горе и Боке створи један стратемски ослонац, сличан ономе који је већ имала на Јонским Острвима. Због тога је цар Александар одлучио да промијени тактику према Црној Гори и зато је упутио у Црну Гору другог изасланика — конзула Алексија Мазуревског, који је добио задатак не да уклони Владику, него да га „одобровољи“ и потпуно умири.

¹⁰⁾ Медаковић: Историја Црне Горе, стр. 141—150.

Конзул Мазуревски је стигао у Котор 2 јула 1804 г. и одмах је обавијестио Владика о своме доласку и о томе да је царским указом постављен за конзула у Црној Гори. Владика је био потпуно задовољан. Чим је добио ову обавијест да је руски цар послао конзула „природнога Росијанина господина Алексија Јосиповића Мазуревског, који по царевој вољи и заповиједи имаде пазити и у сваку згоду бранити и заштитити православне народе хришћанске, а особито Црногорце и Брђане, који су одавно усрдијем и вјерношћу привезани к височајшему всерусинскому пријестолу“.

У почетку августа 1804 г. Владика сазива скупштину народних главара на коју је дошао Мазуревски. Скупштина је осудила дотадашњи рад руских агената Ивелића и Вучетића и са осудом се сложио и Мазуревски. Мазуревски је сматрао да су то све ситне ствари у упоређењу са крупним плановима његовог двора, па се споразумио са Владиком да јавно објави народу да је он дошао да изглади све досадашње неспоразуме и да ће он бити заступник Црне Горе пред аустриским властима у Котору. Поред тога, он је са Владиком написао посебни проглас за Бокеље, који је прочитан јавно у Котору, што је изазвало право запрепашћење код аустријских власти. Било је јасно и аустриским властима у Котору и бечкој влади да Мазуревски ово није учинио на своју руку, нити искључиво по наговору црногорског владике, него по инструкцијама своје владе, која жели да се дочепи Боке. Спор који се био само пригушио из страха од Француза и тињао непрестано између Аустрије и Русије поново се распаљивао и пријетио да узме шире размјере. Црна Гора и Бока поново су постале врло осјетљиво поприште дипломатске борбе између ове двије велике силе. Аустрија је у оваквој ситуацији сматрала да јој је владика Петар I најозбиљнија сметња за реализовање њених планова у вези са Црном Гором. Због тога аустријски гувернер Боке Броди са великом пажњом прати рад Мазуревског и владике Петра и јавља својој влади и о најситнијим њиховим акцијама. У једном извјештају од 3 септ. 1804 бечкој влади Броди извјештава о Мазуревском: „Поступак Мазуревског изазвао је у цијелој провинцији највећу сензацију тако да сада и најумјеренији, најпааметнији и најутледнији становници њени мисле да су пропали и држе да ће провинција ускоро бити руска својина“. Броди упозорава цара на опасност која би настала за Аустрију „преласком Црногораца у руско поданство“ и на крају тога извјештаја истиче: „Ако Русија заузме Црну Гору онда, у случају распада турске царевине, Аустрија губи сваки изглед да добије Босну и Србију, јер Русија има много присталица у тим двјема провинцијама, па како је Русија већ ранг (је помишљала на побједу Турске, то је врло вјероватно да ће сада, пошто се утврди

у тако изванредно важној тачки каква је Црна Гора, радили на томе да за себе сачува Босну и Србију“.

Црногорски владика се радовао што је поново дошло до овога спора и то из два разлога: прво, рачунао је да је за Црну Гору много боље кад су Русија и Аустрија у неспоразуму, јер ће Русија тада поклањати много више пажње и њему и његовом народу, и друго, сматрао је да ће у чврстом наслону на Русију успјети да уједини Боку са Црном Гором и да се онда тако уједињене ставе под руску заштиту. Но, руска влада није хтјела да потпуно кида са Аустријом, јер то не би било опортуну у оваквој ситуацији, кад јој је она могла бити савезник у рату против Француске. То је она јавила и Мазуревском и савјетовала га да буде умјерен и да утиче на црногорског владика да ништа не учини што би могло изазвати Аустрију. У томе смислу дала је инструкције и своме посланику у Бечу. Сав овај досадашњи спор био је само „питање пулса“, покушај да се „провјери чврстина става носилаца спољне политике обеју влада“, рекао је тада руски министар иностраних дјела кнез Чарториски. И исто тако као 1788 г. обје владе улажу све напоре да ликвидирају међусобне неспоразуме до којих је дошло нарочито у вези са Црном Гором и Божом. Пошто је примио извјештаје од генерала Бродија и барона Розетија о стању у Боки, аустриски министар спољних послова пише 3 октобра 1804 г. своме амбасадору у Петрограду: „Послије таквог скандала који је направио најмучнији утисак на духове његових поданика, његово величанство неће моћи да одрече свој пристанак на предлог новог гувернера г. Бродија, да по примјеру пређашње Млетачке Републике прогласи которско пристаниште за војничко, да га затвори за трговину и да према томе искључи из њега сваког страног конзула... Ово тим прије што из сигурних извора знамо да француска влада има намјеру поставити свога конзула у Котору, а то би у овоме тренутку и у неизвјесности у којој се налазимо, односно правих намјера и више него сумњивих веза црногорског Владике, могло довести до врло тешких незгода“.

Кнез Чарториски, чим је дознао за садржај ове ноте, одговорио је преко свога посланика у Бечу (13 октобра 1804) да се руска влада не слаже са држањем Мазуревског и да ће он због таквог „самовољног става“ бити смијењен. Али, мало даље у тој истој ноти он га правда, доказујући да је мисија Мазуревскога наставак мисије грофа Ивелића, све са намјером „да се прати и детаљно испита сумњива игра црногорског Владике“, који, „што је

било извјестно“, „изневјераваше своје задатке грађанима и пастира и тражаше да храброст Црногораца стави у службу за извршење амбицијозних планова француске владе против европских посједатурске“. При крају ноте руски министар иностраних послова подвлачи да би проглашење которског пристаништа војничким штетило интересима и једне и друге земље, јер би то доказало да постоји спор између Петрограда и Беча, што би искористила француска влада да успјешније оствари своје планове. А да би ту тврдњу јаче поткријепио, Чарториски је обавијестио бечку владу преко посланика Разумовског, да Аустрија не треба да страхује од црногорског владике, јер се Русија увјерила на основу „заобилазних вијести, упркос тромјесечном ћутању профа Ивелџа“, да је „црногорски митрополит доведен до исповиједања бољих начела и до тога да преклања везе са француским агентима“, па због тога бечка влада нема потребе да затвори которско пристаниште. Али све то није могло умирити Аустрију. Она се свакодневно увјеравала да црногорски владика не жели да одржава добре односе са њом, упркос руским настојањима да до њих дође. Па да би унеколико паралисала његову противаустријску активност у Боки, Аустрија је све чинила да свуда претстави Црну Гору као турску покрајинску желећи на тај начин да изазове турску интервенцију у циљу умирења Црне Горе. Кнез Чарториски је ипак стално настојавао да пред бечком владом оправда Црну Гору и у томе је ишао даље него иједан руски државник у оно вријеме, тако да је и сам цар Александар морао да га укори због тога, истичући му да Русија нема рачуна због црногорског владике, „који је још сумњив у односу на Русију“ да се свађа са Аустријом. То је натјерало кнеза Чарториског да измијени дотадашње инструкције које је цар прегледао и одобрио (27 јануара 1805). Главни циљ ових нових инструкција био је да се увјери бечка влада да је тадашња руска политика корисна и за Аустрију, и на крају се истиче: „Заклетва коју су ту скоро положили Црногорци да ће остати вјерни Русији (заклетва је положена пред Мазуревским на скупштини народних главара у септ. 1804 — Ј. Ј.) и да према томе неће тражити заштиту Француске, претставља једну околност која само може да повећа задовољство бечког двора, а која нама даје доста утицаја на Црногорце да би могли разувјерити аустрискога министра о свима радњама владике Петра, које би ишле ка томе да наруше мир царских поданика у околини Боке Которске“. Али, оно што је кнез Чарториски највише желио да преко свога посланика у Бечу Разумовског саопшти бечкој влади састојало се у томе да се Аустрија придобије за пријатељску сарадњу око организовања јед-

ног добровољачког корпуса у Црној Гори, који би био саставни дио оне армије која би оперисала у Италији у борби против Француза. И у вези са тим он даје ово објашњење: „Поред користи које могу из овога проићи за наше операције, поставиће се на овај начин да се беспосленој и немирној омладини Црне Горе осигура посао“.

Руски цар Александар I је поклањао врло велику пажњу овоме питању. То се види, поред осталог, и из тога што је послао убрзо у Црну Гору и другог свог изасланика, државног савјетника Санковског, са задатком да испита стање и да сврши постављене задатке у одређеном року, тако да буду задовољне и Русија и Аустрија. И један и други изасланик — Мазуревски и Санковски — морали су по сваку цијену „средити стање у Црној Гори и Боки“, али тако вјешто да Аустрија не види у читавом томе раду ништа опасно за своје интересе. Опасност од Наполеоновог упада у Далмацију и Боку расла је стално и Русија није хтјела да је то нађе неспремну. Аустрија је била несигуран савезник за борбу против Наполеона, али ипак требало ју је сачувати као савезника. Због тога је руска влада тактизовала према њој и избјегавала све што би је са њом могло довести до тежег неспоразума. Црна Гора и Бока биле су у оквиру њених планова изванредно важне, нарочито откад је Наполеон попукао код Аустерлица уједињене снаге Русије и Аустрије (1805). Послије те француске побједе, Аустрија је пристала на посебни мир у Пожуну (Братислава) 1805 г., по коме је Наполеон добио све територије бивше Млетачке Републике, Далмацију са Истром и Трстом и Боку. Русија је имала јаку флоту на Крфу и на Јонским Острвима, под командом вицеадмирала Сењавина, која је имала задатак да заштити те крајеве од француске инвазије и да пружи помоћ угроженим областима на источној обали Јадранског Мора.

Бригадир Санковски стигао је у Црну Гору крајем августа 1805 г. Он и Мазуревски су се договорили, на основу инструкција своје владе, да се „што је могуће више“ приближе Владици и да га придобију за себе, претстављајући му да то од њега тражи цар и влада. То им је било нарочито потребно у циљу ликвидације Владичиног секретара опата Долчија, за кога је руска дипломатија тврдила да је агент у непријатељској служби. Потребно је било, дакле, да се Долчи изведе пред суд, када Владику нијесу могли извести, и да му суде као издајнику Црне Горе и Русије. Владика Петар се одлучно супротстављао томе и у почетку је прекинуо сваки разговор са руским претставницима, али је на крају попустио и пристао да се Долчи изведе пред суд као француски

шпијун. Смрт опата Долчија ни до данас није довољно освијетљена; нијесу потпуно познате све околности у вези са његовим суђењем и осудом, али је несумњиво да је ондашња руска дипломатија хтјела да тиме зада ударац утледу владике Петра, против кога није могла у тој ситуацији предузети ништа. И чим је у Петроград стигла вјест да је Мазуревски извршио успјешно свој задатак у Црној Гори, Александар I је потписао грамату којом се владци Петру враћа „императорска милост“ и дата му је помоћ у износу који је био одредио цар Павле I, а која није никако исплаћивана.

Јагош ЈОВАНОВИЋ